DE

LINGUARUM ORIENTALIUM,

præsertim

HEBRAICÆ, } SYRIACÆ,
CHALDAICÆ, } ARABICÆ,
& SAMARITANÆ

PRÆSTANTIA,

NECESSITATE & UTILITATE

quam & Theologis præstant & Philosophis.

Per G. B. everidge

Contenta in Epistola Dedicatoria fusiùs indicantur.

LONDINI,
Excudebat *Thomas Roycroft,*
M. DC. LXIV.

rare.

225516*

AMPLISSIMO
&
PERFECTA
ἐγκυκλωπαιδείᾳ
INSTRUCTISSIMO
D. JOH. MAYNARD,
ILLUSTRISSIMO AD LEGEM
SERVIENTI,
PATRONO SUO NOBILISSIMO.

Quæ hic a nobis ſcripta, non ideo Tuo (Vir multis nominibus Honorande) inſcribuntur nomini quia illius digna, ſed quia indigentia: non quaſi criticum luminis tui ſubirent indicem, ſed ut optatam nominis tui haberent clientelam. Nihilo, fateor, niſi brevitate commendentur, quam tamen unicam omnia tibi commendare ſcio. Nec aliunde Proles a te expectet patrocinium, niſi quod eodem patrem dignari non gravatus es. Scopum autem atque hac ſcribendi rationem flagitas? Verbo capias. Nihil te fugit, duplex in homine principium, Anima & corpus: *illud nobilius & ſublimius quod ſpiritum cœlumque, hoc vilius & humilius quod materiam lutumque refert: Adeo ut utrumque mundum & ſuperiorem & inferiorem in Microcoſmo æque ac in Macrocoſmo contemplari licet. Dum hac ideo ſerio mecum exagitavi, mirari ſubiit*

unde eueniret ut homo terra pronus jaceret ? cum utriusque particeps quare non auram sed terram, non cœlum sed cœnum saperet ? Nonne nobilius dominari, vilius subservire natum ? At contrarium nobis accidit. Materia enim supra spiritum, terra supra ignem suum sese continno attollit : adeo ut qui cœlestes etiam nascimur, terrestres tantum vivimus. Hæc sane pensiculans anxius pendulusque diu nullibi plane pedem figerem. Tandem autem, nescio quomodo, suggestum fuit a dolendo primorum parentum lapsu mirum hunc natura errorem derivare. Quod cum altius paulnlum & penitius expendi, non potui non utraque ulna amplecti. Quod primi viz. parentes nec Deo nec rectæ rationi auscultando & vetitum fructum sensibus indulgendo, sensus, adeoque & Corpus Animæ pratulerunt, quam præeminentiam ab eo usque tempore corpus detinuit : Atque hinc est quod nunc toti sensibus immersi supra sensualia & corporalia nosmet nunquam elevemus ; & quamvis assurgere & erigi sæpe conemur, non tamen pene secus est ac ii qui somnis laborant, vano nisu. Sunt, fateor, qui celeri subtilis ingenii ala totum universum Cœlum & Terram sibi pervolare videntur ; quid aliud tamen revera faciunt quam cum Aristophaneo Socrate ἀεροβατοδσι ? Sunt qui veritatem se inveniſſe somniant ; a somno vero excitatis, præcipue a vita hac (quæ nihil aliud quam somnium videtur) excedentibus & ad ultimum diem resurgentibus, quid aliud apparebit ipsorum veritas quam mera vanitas ? Et hunc quidem in modum ut Ixion nubem pro Junone, sic nos imagines pro rebus amplectimur : Nec tam apte dicamur solis naturæ viribus aliquid cognoscere quam aliquid imaginari. Cognitis ideo gravis hujusce morbi & causa & effectis (unde viz. nobilior pars hominis a viliori adeo supprimeretur, & quid exinde ortum est) operam dedi ut remedium

remedium, ſi fieri potuit, mihimet detectum irem. Hunc in finem ad Naturam me ſtatim contuli, ut viderem an quis ſummas naturæ vires intendens e miſero hoc Labyrintho ſeſe extricet. At non diu hic hæſitavi, ſtatim enim vidi ipſam Naturam corruptam & pollutam eſſe, & Quis edat mundum de immundo? ne unus quidem. Job. 14. 4. *Hinc protinus remedium hujuſce morbi non quid naturale ſed ſupernaturale eſſe conjeci; adeoque a Natura ad Scripturam me protinus converti: Quam cum mente pauliſper volutaram, animadverti herbam morbi hujuſce medicinalem in Divino hoc horto ſi ullibi inveniri. Semper ſuper terram reptamus & ſydera ſublimi vertice nunquam feriamus? In S. Scripturis oſtenditur via ad Spiritum ipſius Dei ducens, qui Animas noſtras ſublimatas det & de terra in ipſum Cœlum evehat. Quia toti terreſtres, Cœleſtem ideo ſapientiam, adeoque & Divinas veritates nunquam attingamus? Scripturæ ad ipſum Chriſtum ducent,* ὃς ἐγενήθη ἡμῖν Σοφία ἀπὸ Θεοῦ. 1 Cor. 1. 30. *Hic ſane eſt vera* Σοφία, *& veri ipſius Diſcipuli, ſeduliique ſectatores veriſſimi denominentur* φιλόσοφοι. *Cum pro certo ideo habuerim Scripturas ſolas ad Animam erigendam, & veram Philoſophiam & Sapientiam acquirendam viam oſtendere, nihil jam reſtitit niſi ut diſcuterem quomodo ad harum S. Scripturarum intelligentiam perveniatur. Quævis ſane illarum interpretatio Divinam hanc virtutem in ſe non continet: Nec eſt ut veritatem in ulla verſione ſola inquiramus, quia neſcimus an illa ſit vera necne. Ad fontes ideo recurrendum & ipſum textum inſpiciendum adverti. At multum præterlapſum eſt temporis a quo ipſe textus ſcriptus & traditus fuerit; quomodo igitur hunc quem jam conterimus, conſervatum & confirmatum habeamus? Et præterea, in ipſo textu multæ ſunt obſoletæ voces & multæ obſcuræ phraſes,*

unde hæ explicentur & illustrentur? Hæc omnia non aliter quam per linguas Originarias cognatas & antiquas earum Versiones conferenda censui. Rectissime quidem Tertullianus, Cui cognita sit veritas sine Deo? Cui Deus sine Christo? *Addam & ego*, Cui Christus sine Scripturis? cui Scripturæ sine Linguis? *Hic ideo est aliqualis subsequentium series, ubi hæc & hujusmodi fusius, breviter tamen, agitantur. Omnia autem eum præcipue in scopum collimata sunt, ut ineffabilem Bibliorum nostrorum πολυγλωττάτων usum aliquo modo delinearem. Facile quidem fuisset extensiorem telam tibi obtulisse: consulto autem de Adversariis nostris fuse & copiose collectis paucula solummodo selegi, quæ nude tantum demonstrarent (quod ultimum fuit quod intendimus) quomodo Bibliis nostris Waltonianis, nunquam satis laudatis, utendum est. Meditationum ideo harum (sub eo enim nomine merito veniant, utpote quæ solitariarum tantum quarundam horularum progenies) & scopum & rationem tenes. Vides subjectum acutissimo dignum stylo. Quod ideo in subjecto ipso dignum (ut nihil ibi indignum) æqui bonique consulatur. Quod in stylo nostro indignum (ut nihil ibi dignum) patrocinio tuo pallietur. Judicis igitur pro tempore naturam exuas, & jam Patronum jam Amicum agas. Nollem autem (Spectate & Honorande admodum Patrone) ut pauculæ hæ lineæ adeo liturate pro gratitudinis nostræ, ob tot Favoris tui in nos inäicia, specimine habeantur. A tempore enim quo Patri meo cœlesti placuit, ut in hac Academia (vix alio enim titulo locum insignire possum ubi ipse habitas) vitam degerem, tot tantisque amoris tui compedibus me obligatum agnosco, quæ vix ipsa æternitate solventur: Nec ipse tantum in propria Persona, sed & ipse (ut ita dicam) in conjuge admodum Reverenda (ob quam & ipse & proles tantæ spei æternas Deo debetis gratias)*

tias) primo, uti ſumma ſpe teneor, Chriſto, & deinde tibi arcte adeo & feliciter adunita, nos in hæc vincula conjeciſti. Cum ideo debita hæc noſtra tanta ſunt ut quicquid ipſe feci, faciam, habeamve ea nunquam perſolvat, memet totum, quantus quantus ſum, vobis do, dico, conſecro

ſervum in Chriſto veſtro

meeque Servatore

Devotiſſimum

GUL. BEVERIDGIUM.

De Linguarum Orientalium Præstantia, Necessitate, & Utilitate quam & Theologis præstant & Philosophis.

CUm relictis paulisper mundi illecebris, veram ipsius naturam, uti a Sapienti in physicis describitur, meram viz. vanitatem animo volutarem, supra suprema ipsius cacumina, superbe etiamsi eminentia, usque in mundum superiorem memet elevatum ire contendo. Atque hoc idcirco quia mundum hunc sublunarem ita aspicere ut aspectum despiciat intimis præcordiis efflagitanti, inter alia & hoc memet semper persuasum habui non minimo futurum adminiculo, si in cœlestem illam beatarum animarum gloria splendescentium & gaudio triumphantium choream sese supponat admissum. Nec præceps persuasio, sed & ipsa ratione suffraganti. Quis enim Divinis illis vere & continuo rutilantibus æterni Solis circumcinctus radiis, apparentibus tantummodo umbratilis hujusce terræ gaudiis capiatur? Nec rationi & ipsa experientia refragatur. Huc enim mihi (quantum conceditur) pernicibus animi alis evecto, & parvulum hujusce terrulæ globulum de ipso cœlo fastidioso oculo suspicienti, nunc terra hæc tanquam monticula & incolæ ipsius tanquam tot formiculæ ap-

parent irrequietæ circa illam tumultuantes: Nunc autem, homines præſertim quotquot intra præcinctos ipſius limites continentur, tanquam tot miſeri videntur piſciculi de proprio extracti elemento. Nec ſane ultima hæc vana & inanis eſt ſtatus humani umbra. Ad piſciculos enim iſtiuſmodi ad ripas illas quas aqua non ita pridem ipſorum propria lambit alluitque jam jacentes, oculos obſecro convertas. Ecce quam caudas agitant, corpora huc & illuc motant, hinc & inde deſultantes, quaſi in primum & proprium eorum habitaculum inhiarent, quum nec aquam quam haberent definire nec viam quam tenerent deſcribere valeant. Irritos hujuſmodi piſcium intuearis conatus, & inanes hominum relegas labores. Hi enim fallaci dæmonis eſca de fælici quo creabantur allecti ſtatu, omnes jam intendunt nervos, omnes impendunt niſus, ſurſum & deorſum curſitantes, ut primævo ſtatui denuo redderentur, cum interim & naturam iſtius ſtatus & viam eo tendentem penitus ignorant.

Tempus erat (ingenue fateor) quo quicquid intellectus perciperet, verum, & quicquid voluntas percuperet, bonum erat: Imo & tempus erat, quo nihil ad ultimam & animæ & corporis fælicitatem perficiendam excogitari potuit, quod in utrumque non accumulatum. Splendidus autem hic primus fælicitatis dies oh quam cito in occaſum vergit, & tenebris ſepelitur! Ut homo enim non citius vivit quam edit, ſic & non citius edit quam moritur; non citius malum ederit quam ipſe malus evaſerit. Adeo ut ille non noſtrum ad inſtar tunc temporis edendo vitam conſervavit ſed mortem acquiſivit. Vita ideo deperditur, & pallida mors omnes animæ facultates omniaque corporis membra protinus invadit. Intellectus ſpiſſitudine obumbratur, voluntas perverſitate corrumpitur, affectiones in irregularitatem & inordinationem pertrahuntur, Corpus ad matrem Terram continuo avocatur, & totum illud glorioſum

fæli-

fælicitatis lumen penitus extinguitur. Et hunc fane in modum omnibus illis bonis doniſque præclariſſimis, quibus tanquam naturali ſatellitio, in mundum ſtipati prodiemus, ut non citius nati quam donati, ſic & non citius lapſi quam orbati fuimus. Nec hoc tamen omne: fælicitatem enim illam non tantum non habemus, ſed & etiam non videmus. Fælices fuiſſe (quod miſerum eſt) hoc cognoſcimus; at quænam & qualis erat hæc fælicitas, hoc non cognoſcimus. Nec & hoc adhuc totum: ſed quod majus, non tantum fruitione & cognitione fælicitatis primævæ ſpoliamur, ſed & circa viam eo tendentem nos in biviis & triviis (proh dolor!) hæſitamus. Atque hinc eſt quod neſcii quo nos jam convertamus ad has & illas miſeri divagamur creaturas: e his amiſſam querimur, & in illis amiſſam quærimus fælicitatem. Ex nullis autem harum aliquid ſolaminis vel certitudinis aliquid de amiſſa fælicitate expromatur, omnes autem eandem moduläntur cantilenam, Job 28. 14. לא בי הוא *non eſt in me.*

Ne videar autem τὰ ἰσχαμίνα σπᾶν, & primi propoſiti tranſilire limites, prætermiſſis aliis quibuſcunque infortuniis quibus homo lapſus e veſtigio implicitus fuerit, quid intellectui nobiliſſimæ illi Animæ facultati, præſertim accidit, impræſentiarum ſolummodo attendemus. Intellectus ideo qui tanta plenitudine, rectitudine, & claritate non ita pridem floruit, jam omnibus miſerrime denudatur. Dum homo enim vetitum fructum ſenſibus indulſerit, intellectum ſpiſſis ignorantiæ tenebris involutum dederit; adeo ut arborem ſcientiæ degüſtando (quicquid ipſe ſibi, aut potius Diabolus illi promiſerat) hoc tantum ſcivit quod antea non ſcivit, quod ſcientiam primævam amiſerat & jam nihil ſcire potuit. Hinc, hinc eſt quod in qualibet ſcientia attingenda, in qualibet veritate inveſtiganda tam miſere hallucinamus. Hinc eſt quod etiam ea quæ multo ſtudio & labore nobiſmetipſis tandem videmur ſcire, re-

vera tamen penitus neſcimus. Adeo ut nobis æqua & certa judicii lance jam privatis omnia in rebus humanis dubia, perplexa, incerta, ſuſpenſa, magiſque veriſimilia quam vera ſunt. Et lippientes & caligantes noſtræ naturæ oculos omnino fugit quid alba veritatis creta quid nigro falſitatis carbone notatur: nec videre poſſumus quid pro vero quid pro falſo eſt admittendum. Quid vero? nonne ut ſubtiliſſimus ille omnium noſtræ ætatis Philoſophorum Coryphæus Carteſius egregie diſputaverit, *Quicquid clare & diſtincte percipitur verum eſt?* Adeoque nonne propria noſtra rerum perceptio ſit juſta ſatis & æqua ſtatera ad quam omnia vocentur, & qua expendantur & trutinentur? Eſto: Fateor: Eouſque tamen proceſſerit naturæ noſtræ corruptela & depravatio, ut etiam circa ea quæ percipimus adhuc in tenebris latitamus, pro certo neſcientes quando aliquid clare & diſtincte percipimus. Quid enim? ipſo etiam concedente, *de omnibus eſt dubitandum*, adeoque & de hac noſtra perceptione, viz. an clara ſit & diſtincta necne: nec infirmiori quam de aliis ſubjectis fundamento; utpote multi ſe res clare & diſtincte percepiſſe autumarunt, dum inter in vana & inania ſomniarunt. Imo & noſmetipſos etiamſi claram & diſtinctam habuiſſe perceptionem aliquando putavimus, ſæpiſſime tamen poſtea deceptos deprehendimus. Ubi ideo ſiſtendum eſt? ubi dubitatio hujuſmodi eſt deponenda & actus judicii exerendus? viz. nunquam donec perceptio noſtra claritate & diſtinctione donatur, aliter enim fruſtra dubitatur. Quapropter neceſſe eſt ut clare & diſtincte percipiamus primam perceptionem eſſe claram & diſtinctam, prius quam de re percepta aliquid eſt ſtatuendum. Quid ideo? vel judicii actus ſemper eſt ſuſpendendus, & nunquam aliquid vel pro vero vel pro falſo eſt admittendum; vel oportet habeamus claram & diſtinctam perceptionem claritatis & diſtinctionis prioris perceptionis. At quomodo

do ſecundam hanc perceptionem per quam prima examinatur eſſe claram & diſtinctam cognoſcamus, niſi habeamus tertiam, eamque claram & diſtinctam perceptionem claritatis & diſtinctionis ſecundæ perceptionis? Adeoque prima perceptio per ſecundam, ſecunda per tertiam, tertia per quartam eſt examinanda, & ſic perceptiones noſtræ in infinitum producentur, & veritas nunquam attingetur.

Et hunc ſane in modum incerta & lubrica noſtra continuo nutat ſententia, & licet forte fortuito veritatem cognoſcamus, veritatem tamen eſſe non cognoſcimus. Atque hinc eſt quod illud quod jam comprobamus & amplectimur, ſtatim reſpuimus & repudiamus. Et nemo eſt qui, etiamſi de omni philoſophia ab ipſo ſuperata glorietur, tamen non expertus eſt quomodo contrariis & repugnantibus ſæpiſſime jactitetur, æſtuet, fluctuetur. Nec aliud quidem expectari poteſt, quin ſi ſolis corruptæ naturæ viribus annitamur, ad ſacros incorruptæ veritatis receſſus nunquam penetremus.

Perplura de pendula humanarum ſcientiarum incertitudine, & de miſera caligantium naturæ oculorum lippitudine adderentur, ut & quomodo non tantum in Logicis, Æthicis, Phyſicis, Metaphyſicis, aliiſque iſtiuſmodi artibus & ſcientiis, ſed etiam in ipſis Mathematicis demonſtrationibus, quæ tanta a pleriſque indutæ ſtatuuntur claritate & certitudine, quamplurimi Cimmeriis immerſi tenebris miſeri oberrarunt vagabundi. Hæc autem huic loco non ita quadrarent, & paucula hæc quæ delibata, ſatis ut opinor, ad noſtrum facient propoſitum. Dum vel iſthæc enim apud me tacitus revolvo. non poſſum non alta admiratione percelli, qua ratione illi qui omnia tentare media, & omnem ſeſe movere lapidem oſtentant ut latitantem invenirent veritatem, & ſeſe tandem ad ſummum ſapientiæ apicem attollerent, Philoſophiæ, lubricæ & incertæ Philoſophiæ animos ſuos ita continuo manciparent, & divina humanioris & po-

liſtoris literaturæ ſtudia, ſacramque linguarum, Orientalium præſertim, cognitionem, quæ ſola, uti poſtea patebit, abſconditam fere detegat veritatem, ita negligerent & deſpicarent.

Non ſane diffiteor quin ſtudia Philoſophica digna ſint quibus ſubtiliſſima exerceantur ingenia. Imo quidem fateor res naturales non indignas eſſe quas contemplemur, etiamſi contemplationum noſtrarum ſcopum, veritatem viz. nunquam attingeremus. Quid enim? ipſa iſtiuſmodi rerum contemplatio (ut cuicunque in iis vel mediocriter verſato abunde ſatis expertum eſt) ſecretam quandam voluptatem & animi complacentiam ſecum continuo ducit. Et quamvis ipſam veritatem aſſequi non poſſumus, modo tamen cordibus noſtris infixum immotumque ſedet (ut ſæpe accidit) nos aſſecutos fuiſſe, & apprehenſionibus noſtris tanquam claris & diſtinctis adeoque & veris aſſentiamur, quod ad intimam animi complacentiam iis continuo annexam, perinde eſt acſi revera aſſecuti fuiſſemus. Hoc tamen inſuper addam, quod hujuſmodi animi complacentia utcunque tanta apparet veritate induta, falſa tamen eſt & erronea, utpote falſo & erroneo innixa fundamento. Adeo ut qui hunc in modum ſibi placent, qui hujuſmodi requies & delicias animis immurmurant, mendacio aſſidue delectantur. Utcunque perquamplurimos videre eſt, qui tam alte hujuſmodi contemplationibus immerguntur, ut omnia ſtudia præter ſua, hoc eſt Philoſophica, demiſſa & repentia, pernicibus & ſublime tendentibus ſuorum ingeniorum alis inepta prorſus & indigna exiſtimant. Linguæ, clamitant, ſunt tantum fores, quid nobis cum foribus qui ipſa quærimus penetralia? Linguæ ſunt tantum cortex, quid nobis cum cortice qui ipſum intendimus nucleum? Quid vobis cum foribus? quid vobis cum cortice? quibus intratis & quo fracto penetralia & nucleum attingatis.

Sed

Sed fatemur inquiunt, aliquæ linguæ neceſſario requiruntur; at quid nobis cum Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Samaritana & iſtiuſmodi quarum vel characteres profecto ſunt monſtroſi & prodigioſi? Quid hæ conducunt ad Carteſium aut Ariſtotelem intelligendum? modo Græcam & Latinam ediſcimus, quicquid ſacris illorum mineralibus abſconditur facile perfodiamus. Hi ſunt duo illa & magna quidem Hemiſphærii Philoſophici luminaria. Ariſtoteles enim in obſcura primarum ætatum nocte lumine ſuo mutuatitio (quod viz. ab omnibus & iſtius & præcedentium (ut aiunt) ſæculorum philoſophis mutuatus eſt) totum hemiſphærium ſuo modo, hoc eſt ad inſtar Phœbes illuminavit. At in ſplendeſcenti hoc noſtræ ætatis die ipſum habemus Apollinem ipſum Carteſium in quemque orbis philoſophici angulum radios ſuos evibrantem. Modo horum ideo lumine fruamur quid alio opus eſt? Eſto: Profundum Ariſtotelis admiror ingenium, & beatos ſubtiliſſimi τῦ μαγίστου Carteſii adoro cineres. Pace tamen tantorum dicam, & Carteſius & Ariſtoteles ſubtiles erant Philoſophi ſed & mortales erant homines. Non eouſque adhuc ebulliverit dementia noſtra, ut Ariſtotelis volumina Phœbi oracula habeamus, vel ut Carteſium etiamſi Papiſtam Papæ tamen (ut aiunt) infallibilis cathedra collocemus. Erant inquam Philoſophi, ſed & erant etiam homines, imo & eorum humaniras in erroribus quibus abunde ſcatent ſeſe manifeſtam tradit. At replicant qui dogmata ſua jactitant Philoſophica, Hiſce & noſmet libentes ſubſcribimus, hi quos laudamus erant homines, nec omnia erant veritatis flumina quæ ex eorum fontibus profluxerunt. At ubi veriora? ubi veritatem citius inveniamus quam eorum libros conſulendo? Mirum ſane miſerumque quod vos qui tantam, qui omnem vobis vendicatis philoſophiam & rationem hic tam alte cæcutieretis? Quid enim? nunquamne de ſacro quodam codice audiviſtis? Nunquamne jucundus

Evangelii ſonus teneras aures vobis percuſſerit? Nunquidne ſacrarum literarum authoritas apud vos valeat? Quid? & adhuc ſpiſſis ſepulti jacetis tenebris plane neſcii ubi gemma hæc veritatis pretioſiſſima latitaret? dicam, In ſacra pagina, in ſacris literis, ſi ullibi, eſt inveniri. Hæc ſacra pagina eſt arbor illa vitæ in cujus foliis rara hæc avis nidulatur. Hæ ſacræ literæ ſunt non Phœbi ſed Dei, non Delphica ſed Divina illa oracula, quæ quicunque recte conſulat, a recto veritatis tramite deviaret eſt impoſſibile. Quicquid hic invenio dictum, ſcio dictum a Deo vero, imo a Deo Veritate. Adeoque quicquid hic lego digito demonſtro, manum in margine depingo, *Veritas eſt.* Ego, inquit Chriſtus ſum Via & Veritas, adeoque qui Chriſtum de Scripturis ſcivit, Veritatem neſcire nequit. Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος inquit Apoſtolus, *omnis Scriptura eſt divinitus inſpirata*, a Deo ab ipſa Veritate inſpiratur, adeoque & ipſa nihil niſi veritatem ſpirat. Multa, fateor, hic invenio ſupra conceptum, at nihil præter veritatem. Non eſt verſus qui non eſt verus, imo non eſt verſus qui non eſt veritas, adeoque quot ſcio in Scriptura verſus, tot ſcio veritates. At præterea, non tantum eo conſulenda eſt Scriptura pro veritate quia quicquid ibi ſcribitur eſt veritas, ſed etiam quia Scriptura viam oſtendit ubi ipſa veritas commoratur. Ego, inquit Chriſtus, ſum Via, Veritas, & Vita; non tantum eſt Via & Veritas, ut antea, ſed etiam eſt Via ad Veritatem, ſiquidem eſt Via ad Vitam eamque Æternam. Scrutemini Scripturas & ſcripta operemini, & vitam ac in illa ipſam Veritatem poſſidebitis. Tunc autem temporis quænam eſt veritas quæ nobis non nuda apparebit? Ibi omnes rerum eſſentias & naturas in ipſa Dei eſſentia in ipſo Archetypo viſuri ſumus. Ibi intellectus noſtri omnibus erroribus purgati, & apprehenſiones claræ & diſtinctæ evadent. Ibi oculos noſtros vere pluſquam Lynceos ne atomus quidem in omnibus Veritatis myſteriis latebit.

Bene-

Benevole Lector, aliquid tibi serio suggeram. In veram sapientiam, in Divinam rectamque Philosophiam animo pruris? Profundum, ac omnis scientiæ & cognitionis capacem & impletum te efflagitas Philosophum? oh Christum petas, ad cœlum tendas, & tunc plura scies quam jam te scire vel in votis habeas. Tumque (crede mihi) videbis, quantæ stultitiæ (stultitiæ dicam an dementiæ?) te reum peregeris dum Cartesium, Aristotelem, & alios istiusmodi farinæ Philosophastros pro veritate scrutatus es, & Scripturas interim quæ solæ veritatem & viam ad veritatem demonstrent, tam egregie neglexeris.

Hic autem in luto jam hærent Adversarii; libentes audirent Christiani, adeoque non est ut illis quæ hactenus dicta sunt inficias irent: nec tamen in Linguarum æstimium & amorem se adductos vel paterentur vel faterentur. Quo ideo se convertant, nisi ut post multam animi perplexitatem tandem erumpentes effutiant, Quid hæc ad propositum? Quid si sacræ literæ, ideone & sacræ linguæ ad veritates indagandas conducunt? Non eo vesaniæ & infidelitatis proripimus ut non credamus Scripturas solas veram sapientiam humanis cerebris instillare, & illum optimum fore philosophum qui has & studiis & vita diligentissimus sequitur. Hincne autem inferatur & linguas aliquid ad hancce rem collaturas? Quid enim? Nonne perquamplurimi iique Linguæ Hebraicæ peritissimi sacrorum Bibliorum extant translatores quibus fidere & niti possumus? Fateor, hoc autem jaculum (ut festinanti calamo tanquam canis ad Nilum hæc percurram) hoc inquam jaculum in vosmet facile est retorquere. Quid enim? nonne perquamplurimi sacrorum Bibliorum extant translatores? cuique notum est. Quum multæ ideo hujusmodi proferuntur versiones, quænam est præferenda? Hunc dissolvat nodum quicunque ἱερογλωττοστυγὴς & Linguarum Orientalium ignavus osor. Veritas aliqua de sacris Scri-

pturæ

pturæ mineralibus eſt eruenda, hinc multa exhibentur inſtrumenta, dicat hic, quodnam eſt adhibendum? Multæ variæque in promptu ſunt tranſlationes, quamnam conſulemus? Varias eaſque eruditas textus Biblici extare Verſiones in propatulo, in comperto, in confeſſo eſt. Hoc autem inſuper detur, quod Theologi non minus differunt in interpretatione textus Biblici quam Philoſophi in expoſitione textus Ariſtotelici. Omnes legis? quemnam ſeliges? Pagninum? Ariam Montanum? Vatablum? Oſiandrum? Tremellium? Vulgatam? LXX Interpretes? Lutherum? quiſnam horum eſt præferendus & quiſnam poſthabendus? quem commendes & quem condemnes? quomodo certum & genuinum loci alicujus ſenſum a quovis interprete datum ab illius in alio loco aut ab alius in illo loco notho & ſpurio dignoſcas? Nonne neceſſe eſt ut ad Hebræi canonis Lydium quaſi lapidem exiges? Quis etiam corruptiſſimam Vulgatam (quam pro Authentica mandare Tridentinum illud non erubuit conciliabulum) vel ullam aliam Verſionem corruptione minima ſcatere dicat, niſi qui de puro Hebraicæ literaturæ fonte limpidas probe deguſtaverit aquas? Quid pluribus? Veritatem aliquam de ſacra hac teſta depromere animo habes: Hunc in finem magno labore & ſudore evolvis Pagninum aut Tremellium: Jam attendis quid dicit textus Biblicus? non, ſed tantum quid Pagninus dicit aut Tremellius. Neſcis an Deus ita locutus eſt in ipſo textu necne, ſed tantū quod Pagninus aut Tremellius ita tranſtulit.

Sed non mecum impræſentiarum inſtitui omnia argumenta quibus ſacra hæc lingua propugnari poteſt in arenam trahere, aut omnes objectionum haſtas clypeo accipere. Summarium autem eorum quæ hactenus dicere conati ſumus ad hoc tantum redit, quod nulla vel certiori vel breviori via ad ſummum illud veræ ſapientiæ & rectæ philoſophiæ cacumen quam per jucundiſſimos & omnium generum fragrantiſſimis Divinæ ſapientiæ

tiæ floſculis variegatos Scripturarum campos perveniatur. Et deinde quod nemini in fertiliſſimos hoſce campos patet introitus, nemo amœnos ipſorum carpat floſculos, niſi qui Hebraice loquatur & ſacram hanc linguam ſibi habet opitulantem. Et ex hiſce clarè ſatis (ni fallor) aliis præferuntur faces, quibus videant ſacram Philologiam dominæ Philoſophiæ ancillari, & qui ancillam non primam allicuit, optatos dominæ amplexus ſummis blanditiis nunquam impetrabit. Fruſtra ſeſe optimos oſtentant Philoſophos qui & optimos ſeſe non oſtendant Philologos, utpote qui ſacras literas non intelligit veram Philoſophiam nunquam calleat, & qui ſacram Philologiam non callet, ſacras literas nunquam intelligat.

Nec vellem ut, etiamſi brevis, hæc, in cujus nexum animum hucuſque convertimus, ratiocinationis tela ad Philoſophiam tantum ſed etiam ad Theologiam extendatur. Quodcunque enim argumentum ad demonſtrandam illam, quam Philoſophis præſtant, linguarum utilitatem adducatur, idem pro earundem utilitate ſimul & neceſſitate ordine ad Theologiam etiam militabit. Idque quidem a fortiori. Si enim Philoſopho qui in nuda veritatum contemplatione reſidet, tantum linguarum uſu opus eſt ad eaſdem dextre colligendas, quantum majus Theologo cujus officii ratio exigit ut in earundem prædicationem etiam ſeſe exerat. Si Philoſophus qui proprio ſuo dulcis hujuſce liquoris hauſtu contentus abit, tanta linguarum acquirendarum neceſſitate detinetur ad eundem de ſacra Scripturarum teſta exhauriendum; quanta majori Theologus, cujus eſt non ſibi tantum ſed & aliis etiam expromere & propinare? At quam libens in Satyram hic erumperem? aut potius quam facilis oculos lacrymarum rivulos flagitarem, qui non ob ferream ætatis noſtræ naturam, ſed ob corruptiſſimam ferreæ hujuſce ætatis æruginem continuo fluerent? Quot heu! quot & quantos quotidie vide-

re

re eſt Divinas cathedras aſcendentes, brachia jactantes, pulpita tundentes, perplurima lato gutture funditantes, & plauſum etiam facili populo ferentes, qui interim pro certo neſciunt an Divinæ regulæ quadrent, & ſacris literis uti a Deo prolatis conſonent. Hoc tantum docti ſunt, quod Anglicanam tranſlationem aut fortaſsis Latinam (quam tamen raro conſulunt) legere (non dico intelligere) poſſunt, & inde ſtatim autumant ſeſe abunde ſatis doctrinæ nactos & ſibi & populis ſpirituali eorum curæ commiſsis. Et hunc ſane in modum, qui aliis viam ad ſalutem oſtendere in ſe recipiunt, & ipſi oculis capiuntur. Quicquid de Scripturis cognoſcunt non propriis ſed aliorum tantum oculis hauriunt. Quid eſt ſi hoc non eſt cæcum cæcos ducere, & omnes in foveam præcipitari? Quænam ſunt ſi hæc non ſunt inter ultima & ridicula ſeneſcentis mundi deliria recenſenda? Qui nihil de proprio e Scripturis cognoſcunt, aliis Scripturas explicare ſuſcipiunt.

Sed reſpondeant ipſi elingues hujuſmodi ſed prædicantes Theologi, Quid contra Papiſtas, Anabaptiſtas, Pelagianos, Socinianos, & alios iſtiuſmodi hæreticos & ſciſmaticos tanta & tam aſpera proferunt? Hoccine eſt quia opiniones eorum erroneas eſſe de ipſis Scripturis didicerunt? Nihil minus. Nemo enim eſt hæreticorum qui Scripturam ſibi etiam non vendicat & in aſſertionis ſuæ defenſionem profert. Scripturam inquam, at qualem? non puram, non incorruptam, non de ipſis fontibus exhauſtam, ſed tranſlatam, adeoque corruptam, turbidis rivulis inquinatam. Atque hinc eſt quod multæ opiniones etiam hæreticæ nulla alia confutatione quam recta & genuina textus ipſius conſtructione & expoſitione indigent. Hincque etiam nemini mirum videatur dolendam (utpote Chriſtianorum) Romanenſium religionem tot tantiſque abſurditatibus confertam iri, cum ex ingenua quidem ipſius Bellarmini confeſsione (de verbo Dei lib. 2. cap. 10.) *Multa*

cele-

celebrata fuerint Concilia in quibus nulli aut pauci fuerint Hebræa lingua periti. Et proculdubio tot hæreſes in Eccleſiam noſtram nunquam irrepſiſſent, niſi tot linguarum imperiti Scripturæ ſacræ explicationem & prædicationem ſuſcepiſſent. Cum autem hæretici quicunque & clypeos & gladios de armario Scripturæ tranſlatæ ad ſuas ſententias propugnandas & aliorum oppugnandas proferunt, unde ſunt repellendi? ex aliis tranſlationibus? quid ita? quid non ipſi ſuis æqualem ac alii aliis fidem darent? Dantur autem iſtiuſmodi tranſlationes (quarum numero eſt illa Romanenſium) quæ quibuſcunque hæreſibus & favent & fundum præbent. Aut hujuſmodi ideo hæreſibus cedendum eſt & adhærendum, aut ad ipſos fontes recurrendum. Et deinde, ut hæreſes non diruantur, ſic nec ſine Divino linguarum ſubſidio ipſa veritas defendatur. *Rogas* (inquit Lutherus) *cauſam cur religio noſtra ſic derideatur? Non alia eſt quam Linguarum ignorantia.* Hinc enim ſæpe evenit ut plurima loca ad religionis noſtræ tutelam maxime facientia non proferamus, adeoque & alia loca non ita dilucide imo & aliquando non omnino facientia citemus; unde fit ut non tantum noſtra religio magis concuſſa ſit & debilitata, ſed & Adverſarii in contraria magis magiſque obdurentur.

At reſpondeant iterum & ipſi, quid tanta opprobriorum & convitiorum ſtigmata Papiſtis inurunt dum & ipſi peſſimos Papiſtas agunt? Quid enim inter perquamplurima illa abſurda quibus abundat eorum religio magis abſurdum & horrendum videatur quam eo tantum rei alicui fidem habere quia *Eccleſia dixit.* Et dicant Theologi noſtri quicunque ſacrarum linguarum ignari, quodnam aliud fundamentum ad ſtabiliendam fidei doctrinam habent, quam quod *Eccleſia dixit.* Eo tantum Scripturæ ſacræ aut potius tranſlationi illi, in cujus ſolius lectione verſantur, tam mordicus adhærent & ſententias ſuas illa ventilant, quia Priores Eccleſiæ

ſiæ Antiſtites dixerunt ita transferendam, aut ipſi ita tranſtulerunt. Certo certius ſi majores noſtri aliam tranſlationem eamque ipſa Papiſtarum Vulgata decies, ſi fieri potuit, corruptiorem edidiſſent, ignavi hi noſtri linguarum contemptores, eodem quo illam quam jam habemus æſtimio amplecterentur: Surdo enim grave & acutum idem ſonant; & Cæco lux & nox idem videntur.

At nec adhuc deeſt oſcitantibus tutum ſatis (ut ipſis videtur) ignorantiæ & ſocordiæ aſylum. Quoties enim ſibi murmurantes & aliis obgannientes audire licet; Quid nos tantum temporis in linguis addiſcendis conteramus, cum tanti & tam eruditi viri, ut Lutherus, Junius, Eraſmus & ejuſmodi qui tam præclare de Eccleſia meruerunt hunc laborem nobis præripuerunt? Non adeo perfrictæ frontis nec inflati animi ſumus, ut cogitemus noſmet tardis ingenii noſtri aliis ſublimes iſtas aquilas unquam ſupervolaturos: Non eſt ut faſtu turgidi putemus craſſum & obtuſum noſtrum ingenium doctiſſimos iſtorum labores unquam correcturum. Oh ſingularem modeſtiam & animi verecundiam! Quis ſibi precibus non appeteret, Quis ad cœlum laudibus non attolleret? Veriſimile quidem eſt quod adeo ingenue fatentur, craſſum & obtuſum eſſe eorum ingenium, & ita proculdubio manebit donec linguis politum. Non autem exinde recte inferunt linguarum ſtudia fore ſuperflua. Quid enim? non major voluptas & gratior animi complacentia ex ipſis fontibus quam ex rivulis hauriatur? Quid ſi fideli alius manu quocunque eundum eſt recto tramite perducamur, ideone & oculos eruemus? nonne major oblectatio de proprio viſu quam de alieno ductu exſurgeſcet? *Etenim in ſacris libris* (inquit Martinius in Technologia) *lumen & oculus quo Divina perſpicimus eſt Hebræa lingua, cujus ſcientia & fructu dum te tua ſponte privas, tum tibi oculos ernis quibus illa cernuntur & cognoſcuntur.*

At

At præterea etiamſi non eſt ut beatis iſtis animabus, Cœlo (uti ſperamus) jam triumphantibus vel quicquam detrahamus, non eſt tamen ut eorum Verſiones pro Authenticis aut ab omni errore deſtitutis habeamus. Nimis auguſta & Divina res eſt nuſpiam in errorem prolabi. Ut doctos illos admiramur homines, ſed non ut infallibiles adoramus Deos. Viros illos agnoſcimus exquiſite literatos, ſed non Prophetas immediate inſpiratos. Hoc & ipſi agnoverunt, imo & oſtenderunt, dum proprias verſiones ad incudem toties revocarunt, & perquamplurimos errores in quos impegerunt & ipſi poſtea emendarunt. Et reſpondeant adverſarii, Cujus de omni erudito illo veterum cœtu tranſlatio etiam ultima recognitione adeo limata evaſit ut omnibus poſtfuturis otia fierent? Et deinde quid ſi illi ipſa aquila oculatiores? Profecto paſſercula illud aliquando videat quod acutum & volubilem aquilæ oculum plane fugit. Dies diem docet, & quod heri doctiorem latuit, hodie rudiori innoteſcat. Denique nihilne ad fidei certitudinem & animi firmitatem facit, ſi ipſum Deum propria ſua dialecto audiamus & intelligamus nos alloquentem? Admodum incerta quidem ſunt colloquia quæ per interpretes tantummodo inſtituuntur. Linguarum inſcii nihil de proprio ipſius Dei ore capiunt, ſed per interpretem cum Deo loqui compelluntur. Quid ſi ideo tua qualicunque linguarum peritia qua polles, aliorum tranſlationes non corrigas & emendes, approbes ſaltem, & earum veritati & tuum adjicias calculum. Si tibi autem parum aut nihil referre videatur, an quæ aliis inculcas a te approbentur necne, modo ab aliis approbata fuerint; ſcias, vellem, niſi tuum etiam ſubeant *Approbatum eſt*, etiamſi vera ſint quæ dicis, ipſe tamen vera non dicis. Ad veracitatem enim requiritur ut aſſenſus voluntatis, ſic & conſenſus intellectus. Si intellectus enim non clare & diſtincte percipit propoſitionis prolatæ veritatem, quamvis in ſe ſit vera, tibi tamen

men non ita est, nec a te pro vera judicetur. Impossibile autem est ut quicquid clare & distincte percipias vel per consequens recte judices e solis Scripturæ versionibus, siquidem necesse est ut dubius & pendulus semper hæreas, an fideliter de textu originali transferatur. Et antequam hæc dubitatio deponatur, quomodo in actum judicii procedas? Si autem ipse propriis illisque acutis criticisque oculis ipsum textum introspicias, si versionem quam consulis non improbes saltem approbes, atque ita illa quæ profers non tantum vera erunt, sed nec ipsorum veritas te latebit, adeoque & ipse vera proferas. Aliter autem multa doceas aliisque præcipias quæ ipse nescis an sint docenda & præcipienda necne. Hisce ideo perpensis quis non obstupesceret, tot ubique divina S. S. Theologiæ studia aggrederentur, priusquam sacram Philologiam vel summis labiis tetigerunt. At oh quis audaces & temerarios hujusmodi sciolos in divinas Cathedras se intrudentes, & mandata Dei vacuo & inani pectore effundentes siccis oculis intueatur aut intacto corde meditetur? Si hæc autem & hujusmodi serio adverterentur, sperandum sane esset nos doctiores veritatis Divinæ prædicantes & fortiores religionis nostræ defendentes in posterum habituros.

Ut autem quæ de Linguarum usu dicta sunt non tantum ad Philosophiam sed etiam idque præcipue ad Theologiam extensa, sic & paucula illa quæ hactenus de ipsis linguis delibata, non tantum de linguis Originariis, Hebraica, Chaldaica & Græca, sed & de aliis quibuscunque Orientalibus, præsertim Syriaca, Arabica, Samaritana, & Chaldaica in rivulis æque ac in fonte fluenti, intellecta vellem. Non enim est ut in eorum sententiam nos conspiremus, qui linguas originarias ad cœlum afferunt, at alias interim cœno conculcant, flocci & nauci faciunt. Hi sunt illi qui matrem solummodo ambiunt, at filias negligunt & despicantur. At quid pro se blaterant? viz. totus Scripturæ sensus in ipso textu ori-

orginario continetur, quid ideo aliis linguis quam originariis opus eſt? Hoc & nobis in confeſſo eſt, Totus Scripturæ ſenſus in ſolis linguis Originariis tanquam in ſacris mineralibus continetur; at hoc inſuper detur, quod per alias linguas tanquam per tot inſtrumenta verior faciliorque eruatur: adeo ut quicunque ad alias linguas præter Originarias cognitionem ſuam non elevavit, difficilem ſubibit provinciam aliquem Scripturæ locum exacte & ad amuſſim interpretari. Hoc autem eſt quod nobis jam incumbit paucis demonſtrandum. Quo dilucidior autem res fiat, illuſtriorque veritas appareat, duas has breviter ponam concluſiones.

Prima concl. *Perinde eſt parum ac nihil, aut non exacte ac non omnino linguam Hebraicam callere.* Primo, fateor, aſpectu mira hæc videatur aſſertio, & ab omni ratione aliena, audacter tamen pronuncio. Quid enim ſi linguam hanc ſacram legam ſcribamve? hoccine ſolum ad Scripturæ ſenſum in illa contentum intelligendum adjuvabit? Nequiequam: hoc & faciant typographi, quodlibet vocabulum dextre & exacte legant ſcribantque, dum interim ne hilum intelligant. At quid ſi ope alicujus tranſlationis, ex. gr. Tremellianæ locum aliquem exponam, hoccine ad intimum loci illius ſenſum indagandum aliquid conducet? nequicquam. Hoc ſane non eſt Tremellium per textum Biblicum, ſed textum Biblicum per Tremellium examinare. Hunc autem in modum ſæpe vidi (oh ſi nunquam poſthæc viſurus eſſem) perplures mire ſibi complacentes & applaudentes ſi modo videant ſe ita expoſuiſſe ut ipſe Tremellius aut alius iſtiuſmodi tranſlator expoſuit. Proculdubio ſi hoc ſufficeret, non opus eſſet linguæ Hebraicæ ſtudio, modo Latinam aut aliam linguam in quam ſacræ literæ transferuntur, calleremus. Quid enim conducit Lingua Hebraica ad Latinam intelligendam? At altius pauliſper progrediamur: Quid ſi in linguam Hebraicam tam alte penetremus ut aliquem Scripturæ locum

cum ſine tranſlatoris alicujus adminiculo exponamus? Hoccine aliquas ferret ſuppetias ad veritatem detegendam, & intimum illius loci ſenſum enucleandum? Iterum reſpondeo, Nequicquam. Nihil, inquam, locum aliquem exponere adjuvabit, niſi inſuper etiam ultimas vires, intimam ἐνέργειαν & valentiam cujuſque phraſis & vocabuli oculis pluſquam aquilinis inſpiciamus. In hoc enim latet præcipua ſacræ hujuſce linguæ excellentia, q od vocabuli cujuſque emphaſin aliis linguis prorſus ignotam, illiſque (ſi ita dicam) inexplicabilem in hac dilucide videamus. Atque hinc eſt quod ἀποτολμήσας aſſero, *Perinde eſſe parum ac nihil, aut non exacte ac non omnino linguam Hebraicam callere.*

Secunda concl. *Impoſſibile eſt ut quis linguam Hebraicam exacte calleat, niſi qui alias Linguas Orientales aliquo modo callet.* Hanc autem ut evictam, probatam, & ſtabilitam darem concluſionem, paucis demonſtrare conabor, quid aliæ linguæ Orientales, Syriaca, Chaldaica, &c. ad linguam Hebraicam in ipſo textu adeoque & ad verum textus ipſius ſenſum intelligendum faciunt. Tria ideo ſunt ad quæ Linguæ Orientales conducunt, ſine quibus nec ſacram linguam callere, nec ſacram Scripturam intelligere valeamus. 1. Ad textus ipſius conſervationem & confirmationem. 2. Ad vocabulorum explicationem. 3. Ad phraſium & idiotiſmorum illuſtrationem. Hiſce autem demonſtratis, non verendum eſt quin concluſionis veritati etiam ab invito fides extorqueatur. Singula ideo levi pede percurram.

Primum, inquam, ad quod Linguæ Orientales conducunt, eſt ad textus ipſius conſervationem & confirmationem. Hoc autem ut clarius eluceſcat, paucula præmittenda ſunt de reverenda harum Verſionum antiquitate, de qua & fuſe & docte diſputat Reverendiſſimus noſter Brianus Waltonus S. S. Theol. D. in Prolegomenis ſuis ad Biblia Polyglotta; nos ſummaria tantum attingemus.

attingemus. Chaldaica igitur Paraphraſis (ut ab illa telam exordiar) a 70 annorum captivitate originem ſuam duxiſſe ab omnibus reputatur. Judæi enim tunc temporis ut aliorum juga ſubire ſic & illorum linguam addiſcere coacti erant. Quo fit ut poſt tanti temporis effluxum propria & vernacula oblivionis tumulo ſepulta jacuit. Unde licet nonnulli eorum reducum ætate præſertim & dignitate grandiores, ut & ſacerdotes & Levitæ Hebræam vernaculam retinebant, plebis tamen & juventutis etiam in hac lingua imperitiæ & inſcitiæ neceſſario conſulendum erat, ut Scripturas viz. in templo & ſynagogis ut perlectas ſic & intellectas iis darent. Hinc ideo tota SS. Scriptura lingua omnibus tunc temporis tam bene nota, Chaldaica viz. (quam in captivitate didicerant) donata fuit, quæ Verſio מתרגם ſive *Explicationis* audit. Adeoque ſacra Biblia in publicis ſynagogis non tantum Hebraice ſed & Chaldaice Judæorum auribus infuderunt. Hoc autem facillime e loco illo Neh. 8. 8. elicitur, *Legebant enim librum iſtum legem Dei explanate, & exponendo ſenſum dabant intelligentiam per Scripturam ipſam.* Hunc locum ita explicant Talmudici; *Legebant in libro illo in lege Dei*, is fuit textus Hebraicus: *Explanate*, illud fuit Targum. At nec deſunt exemplaria perquam vetuſta quibus videre eſt Textum Hebraicum & Paraphraſin Chaldaicam alternatim ſcripta, adeo ut ſingulis verſibus Hebraicis Paraphraſis Chaldaica ſtatim ſubjecta ad amuſſim reſpondet. Hujuſmodi exemplar ſe Argentinæ vidiſſe teſtatur Buxtorfius: & ſimile Dr. VValtonus, ipſo teſte, Pentateuchi MS. e Bibliotheca VVeſtmonaſterienſi habuit. E quibus clariſſime inferatur Paraphraſticam hanc Chaldaicam Scripturarum explanationem ab ipſa captivitate & occaſionem & ortum ſumpſiſſe. Non autem eſt ut Paraphraſibus Chaldaicis Bibliis noſtris inſertis & manibus noſtris contritis tantam vetuſtatem concedamus: nullum enim

jam extat Targum ante Jonathanem & Onkeloſum ſcriptum. Duo autem illi inſignes & magni nominis Rabbini, Onkelos viz. & Jonathan Ben-Uziel, quorum primi in Pentateuchum, alterius in Prophetas jam extant Paraphraſes, coætanei erant; uterque enim tempore Hillelis ſenioris ante Chriſtum annis circiter 40. floruerunt. Quod autem ad Targum in Hagiographa confectum, antiquitate aliis cedit: hoc enim vulgo inſcribitur cuidam R. Joſepho qui cæcus fuiſſe perhibetur, quique aliquot etſi non admodum multis poſt Chriſti tempora annis vixit. Hinc autem aliquomodo Chaldaicæ hujuſce Paraphraſis antiquitatem videamus.

Quod ad Syriacam Vet. Teſt. tranſlationem attinet, conſtans & perpetua viget traditio, hanc omnes poſt Chriſti tempora factas antiquitate ſuperare. Tempore enim Thaddæi Apoſtoli ſcriptam & ejuſdem cum Syriaca N. Teſt. Verſione antiquitatis eſſe communi doctorum ore affirmatur. Quid autem multa accumulem de antiquitate tranſlationis Syriacæ N. Teſt? Quis enim neſcit primo ſtatim naſcentis Eccleſiæ ſæculo vel ab Apoſtolis ipſis, ut aliqui volunt, vel a diſcipulis ſuis, viris Apoſtolicis, confectam fuiſſe? Quid aliud ſibi vellet incorrupta ſermonis elegantia? Quid in antiqua illa & veriſſima VVidmanſtadii Editione, defectus Epiſtolæ Petri 2. Johannis 2. 3. S. Judæ, Apocalypſeos, & Accuſationis Adulteræ, quæ ipſa etiam apud Chryſoſtomum, Theophylactum, & Nonnum deſideratur; quid (inquam) niſi quod libri iſti primis Eccleſiæ temporibus publico Eccleſiarum conſenſu non recepti erant; Adeoque & hic Syrus vel nunquam vidit, vel tanquam non Canonicos repudiavit? At nec iſti proculdubio prædicti libri citius canone quam lingua Syriaca donati erant, quorum Apocalypſin Lud. De Dieu, & poſt eum Epiſtolas omnes Doctiſſimus noſter Pocockius Oxonienſis edidit, & omnes ſimul in Bibliis noſtris Polyglottis completi extant.

Quod

Quod autem ad Arabicam Verſionem ſpectat, nec de authore nec de tempore aliquid certum determinari poteſt. Pentateuchus vero non multum variare videtur a Pentateucho R. Saadiæ, qui unus erat iſque inter Gaones (ita appellabantur Scholarum Babyloniæ rectores) celeberrimus, qui floruit circa annum Chriſti 909. unde probabilem eſt conjecturam facere eundem omnino eſſe: ut nec improbabile videtur Arabicam totius Scripturæ Verſionem eadem canitie decorari. Ut denique de Pentateucho Samaritano aliquid dicamus; Communis eſt hiſtoriæ & linguæ ſacræ peritorum ſententia, characterem illum quo Pentateuchus noſter hodie conſcribitur, eundem eſſe quo Deus legem Moſi tradidit, & qui in ipſis tabulis Moſi a Deo datis exaratus erat, quoque ipſi Judæi uſi ſunt uſque ad 70 annorum captivitatem, quo tempore novam linguam edocti & novum characterem linguæ illi Chaldaicæ ſeu Aſſyriacæ proprium & peculiarem didicerunt, primum Samaritanis relinquentes. Certum autem eſt Samaritanos eadem exemplaria cum Judæis ab initio habuiſſe, eaque literis antiquis Hebraicis ſeu Samaritanis conſcripta, adeo ut etiamſi (quod tamen dubitatur) non Authentica authoritas, maxima tamen utilitas huic aſcribatur. De Verſione autem Chaldæo-Samaritana, a quo vel quando facta ſit non adeo facile eſt determinatu. D. Mich. de Jay in Præfatione ad Biblia Pariſienſia eodem tempore quo Samaritani in eandem cum Judæis religionem conſentiebant, factam fuiſſe arbitratur. At D. VValtonus veriſimilius multo ante Chriſtum natum, non multum viz. poſt Eſdram et Nehemiâ conflatam eſſe judicat.

Hiſce ideo ſerio exagitatis, aſſertio noſtra ulteriori (ut opinor) probatione nequicquam indiget. Hoc enim conceſſo (quod negari nequit) Verſiones haſce jam laudatas tam provectæ ætatis eſſe ut ipſius Chriſti tempora vel exæquent vel exuperent, facile exinde eaſdem ad

textum Biblicum conservandum & confirmandum plurimum conferre concedetur: Utpote extra omnem controversiæ aleam positum est, fontes tot ab hinc annis puriores & incorruptiores fluxisse quam ut ad nos derivantur. Tunc temporis tot scribæ non dormitarant & ab archetypo deciderant; Tot invidos & hæreticos in particularium codicum corruptionem ignis infernus non inflammarat; Tot dies injuriam suam non perfecerant; Tot variæ lectiones in ipsum textum non irrepserant; Verbo, Tot commixturas & conturbationes sacra hæc lympha non persenserat, sed pura & syncera undique scaturivit. Cum ideo prædicti rivuli de fontibus purioribus derivantur, & ipsi puriores fluant necesse est; adeo ut ex hisce Versionibus quomodo ipse textus priscis illis temporibus sese habuit certiores nos habeamus. Atque hinc fit ut si qui hæretici textum nostrum corruptionis arguant, & suum (a seipsis fortasse corruptum) pro hæresi sua plura facientem, veriorem jactitent; si vetustæ hæ translationes textus nostri vestigia ad amussim premant, & eundem sensum exprimant, Quis non videat textum nostrum verum, antiquum, & ab ipso Deo traditum; eorum autem novum, falsum, a seipsis inquinatum? unde ipsi & ipsorum textus confutentur, nos & noster abunde confirmemur. Si scribæ autem in transcribendo aut correctores in corrigendo de diligentia debita unquam remiserunt, & ab ipso textu uspiam aberrarunt, nos modo linguarum peritia induti eos corrigamus, & ipsum textum licet non in ipso textu, in Versionibus tamen (præsertim ubi plures consentiunt) perlegamus. Exemplo uno vel altero rem totam explicem. Locus ille Gen. 3. 15. quem Papistæ tam misere torquent & depravatum judicant, e Versionibus hisce antiquis contra omnia eorum spicula fortissime munitur, stabilitur, confirmatur. Chaldæus enim הוא, Syr. ܗܘ, Sam. ܗܘܐ *ille*, non ܗܝ

ille

illa, legit. Sic & locus ille Jud. 16.31. e quo Jacobus Gordonus Huntlæus Scotus contra textus Hebraici veritatem & puritatem militaret, e Versionibus hisce abunde corroboratur. Dicit ipse, uti & M. Marinum Brixianum idem ducit testantem, olim ibi non עֶשְׂרִים ut in codicibus nostris, sed אַרְבָּעִים שָׁנָה scriptum fuisse. At non alia opus est Jesuitæ refutatione & loci illius confirmatione quam sola Versionum antiquarum inspectione. Omnes in unum hoc conspirant. Chald. עַסְרִין שְׁנִין Syr. ܥܣܪܝܢ ܫܢܝܢ Arab. عِشْرِينَ سَنَةً *viginti annis*. Perquamplurima hujusmodi loca in sacris Scripturis passim occurrunt, quæ solidam satis confirmationem ex antiquis hisce Versionibus recipiunt. Cujusmodi autem in locis per Versiones hasce conservatus dicatur textus Biblicus? Istiusmodi nimirum in quos temporum injuria aut scribarum incuria menda aliqua aut errata irrepserint: Pleræque enim irregularium scriptionum aliorumque istiusmodi erratorum post factas hasce Versiones textum occuparunt ut 2 Sam. 18. 12. legitur שִׁמְרוּ־מִי בַנַּעַר בְּאַבְשָׁלוֹם. Hic locus graviter & Grammaticos & Interpretes torsit, quocum viz. verbo pronomen illud מִי cohæreat. Respondet Buxtorfius, cui Glassius aliique assensum præbent, hic esse ellipsin verbi, hunc in modum שִׁמְרוּ־מִי בַנַּעַר בְּאַבְשָׁלוֹם *observate quis in puerum in Absolomum*, viz. יִשְׁלַח יָדוֹ *mittat manum suam* seu *incurrat*. At si antiquas hasce & nunquam satis consultas inspexissent Versiones, non figuram sed erratum idque ex scribarum neg-

ligentia deprehendissent. Chaldaica enim Paraphrasis vertit, אִסְתַּמָּרוּ לִי בְּעוּלֵמָה בְּאַבְשָׁלוֹם *estote circumspecti mihi de puero de Absolom.* Syr. ܐܙܕܗܪܘ ܠܝ sic & LXX φυλάξετέ μοι *servate* vel *custodite mihi puerum Absolomum :* E quibus sole meridiano clarius elucescit textum cum Translationes hæ ex illo deductæ erant, non מִי sed לִי habuisse, & מִי pro לִי scribæ vel typographi vitio interseri. Arabica, fateor, translatio utrumque omittit, pro Versionibus tamen maxime facit اِحْتَفِظُوا *curam habete Absolomis pueri.* At quidem datur & aliud præter earum antiquitatem quod Versiones hoc in loco confirmat, viz. quod inter שִׁמְרוּ & מִי datur Maccaph, quæ quidem linea si esset מִי, esset frustranea, imo vitiosa; at si esset לִי ut proculdubio semel fuit, non potuit non adesse. Sic 2 Sam. 8. 3. in primis exemplaribus verba legebantur בִּנְהַר פְּרָת *in flumine Euphratis*, sed nescio quo infortunio פְּרָת textu excidit, & nihil præter nudas vocales relinquitur, at in omnibus canitie venerandis hisce Versionibus fidelissime conservatur, uti cuiquam illas consulenti patebit. Sic & Jos. 15. 47. legitur הַיָּם הַגָּבוֹל וּגְבוּל *mare termini & terminum*, si versiones hoc in loco consulantur, statim liquebit vel scribas vel typographos hic errasse, & ב pro ד posuisse, הַגָּבוֹל pro הַגָּדוֹל *magnum.* Omnes enim Versiones ita legunt, quibus & Masoretica correctio marginalis subscribit & astipulatur. At infinitus essem si omnes hujusmodi locos a Versionibus conservatos vel enumerem : suffi-

ciat

ciat ideo impræſentiarum unicum alium tantum adnotare. Gen. 4. 8. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו *& dixit Cain ad Hebel fratrem ſuum.* Hic ſenſus ſane mancus & mutilus apparet, ut e ſolis textus Hebraici vocibus eruitur, adeoque & aliquid deſiderari videtur, quod tamen in ſacris Verſionum Theſauris non dico ſuppletur ſed conſervatur. Videamus pauliſper Syr. ܘܐܡܪ ܩܝܢ ܠܗܒܠ ܐܚܘܗܝ ܢܦܩ ܢܬܪ ܒܝܢ ܚܩܠܐ ܘܒܝܢ ܚܩܠܐ *et dixit Cain ad Abelem fratrem ſuum, Eamus* ſeu *deſcendamus in deſertum.* Sic & utrumque Targ. Onkelos & Hieroſolymitanum. Et dixit Cain ad Habel fratrem ſuum אֵתָא וְנִפּוֹק לְאַפֵּי בִרְאָ *Veni & eamus in ſuperficiem agri.* Targum Jonathan Ben-Uziel אִיתָא וְנִפּוֹק תַּרְוֵיהוֹן לְבִרְאָ *Veni & eamus ambo in agrum:* ubi etiam ſermones quos Cain & Abel tunc temporis conſerebant fuſe exhibentur. Sic etiam & Verſio Samaritana ܢܬܐ ܘܢܦܩ ܠܒܪܝܐ *eamus in campum.* Nec Verſio tantum ſed & ipſe textus Samaritanus (e quo textum Hebræum corrigere non eſt ex Verſionum rivulis fonti integritatem conciliare, ſed ex uno exemplari aliud & fortaſſe e vetuſtiori recentius emendare) ita legit ܢܬܐ ܘܢܦܩ ܠܒܪܝܐ *eamus in campum.* Pleniorem autem loci hujuſce diſcuſſionem aliis relinquimus exagitandam. Ipſe hoc tantum addam, me, ſalva aliorum reverentia, arbitratum hunc locum inter alios in Verſionibus conſervatos merito poſſe recenſeri, utpote qui tot Verſionibus ipſo textu Samaritano roboratis, emendatus videtur. Aliorum autem judicio, modo ſolidis rationibus annixo, noſtrum hic ſubmiſſum damus. Hoc autem dum dicimus, & errata textus Hebraici in Verſionibus correcta aſſerimus, *auθοριλία*, authoritati & integritati Scripturarum nihil detrahimus: etiamſi enim

plurima

plurima hujusmodi sphalmata & errata e scribarum ignorantia & oscitantia aut aliis de causis in textum Hebraicum irrepserint (quod Keri & Cetib aliæque Variantes Lectiones a doctis collectæ liquido demonstrant) manet tamen Divina norma & regula ad quam omnes Versiones sunt exigendæ. Licet enim omnibus levioribus labeculis & erratulis texum immunem asserere, esset urgenti omnium Doctorum consensui, imo & communi cujusque sensui in iis vel mediocriter versati oppugnare; ita tamen invigilavit Divina providentia & Ecclesiæ ipsius diligentia, ut in omnibus ad salutem necessariis, ad fidem & mores pertinentibus purus, syncerus, & incorruptus ubique manet & ita in ultima secula remanebit.

Secundo, *Ad vocabulorum explicationem.* Atque hic sane latet magna & incredibilis linguarum Orientalium utilitas, quod multas voces in textu Hebræo reperire est quæ non nisi ex aliis linguis sibi cognatis lucem accipiant. Licet enim lingua Hebræa, aliarum mater, olim satis gravida & magno vocabulorum numero decorata, mutila tamen & exigua tantum sua parte in textu hodie extat, unde ex aliis linguis suppleri debet & explicari. Multa in Vet. Test. Hebraica vocabula semel tantum aut bis occurrunt: Quomodo hæc nisi ex nota aliarum linguarum consuetudine sunt exponenda? At præterea reverendi harum Translationum authores temporibus quando lingua hæc sacra illis erat vernacula longe propiores floruerunt, unde fælicior explicatio ex illis merito expectetur. Vocabulorum enim hujusmodi raro occurrentium & inusitatorum significatio illis ex majorum traditione accepta melius nota erat quam nobis jam degentibus esse possit. Exemplum unum aut alterum proferam, Gen. 41. 45. *Et vocavit Pharaoh nomen Joseph,* צָפְנַת פַּעְנֵחַ *Saphnath Pahaneach.* Quid sibi vellent hæc nomina quæ Pharaoh Josepho imposuit omnes linguarum

Linguarum imperitos penitus fugit. Atque hinc eſt quod nonnulli de oſcitantibus hujuſmodi ſciolis vocem eſſe Ægyptiacam ſomniant, adeoque & nobis ignotam. Conſulantur autem Verſiones antiquæ, & diſperſis tenebris lux e veſtigio orietur. Verſio Samaritana exprimit אבשמא דמסתרא *abſconditu revelans.* Targ. Jonath. גברא דטמירן מפרסם *virum ſecretorum manifeſtatorem.* Targ. Onk. גברא דטמירן גלין ליה *Vir cui ſecreta revelantur.* Hiſce etiam aſtipulatur Arabica tranſlatio, ut & Syriaca, quæ hanc etiam reddit nominis illius rationem, vocavitque Pharaoh, nomen Joſephi ﻓﻨﺨﻰ ﻓﻌﻨﻴﺦ ﺻﻔﻨﺎﺕ ﺑﻌﻨﻴﺦ *Saphnath Paanuch cui ſecreta aperta ſunt.* Quis tot teſtibus non fidem haberet? Proculdubio Vulgatæ Latinæ author ſi tantam aliis linguis Orientalibus quantam Originariæ navaſſet operam, nec tantæ deriſioni nomen ſuum tribuiſſet, nec Joſepho tam falſum nomen indidiſſet. Quid autem, eo judice, vocavit Pharaoh Joſephum? viz. *Salvatorem mundi.* Quis aliquid horum vocabulorum e textu eliciat? Satis autem ſe excuſatum habere opinatur, dum interponit, *Lingua Ægyptiaca*: Verba profecto textui æque ignota ac ipſa verba in textu ei. Hunc autem in modum nos aliorum deſpectui & deriſui proſtituimus, dum Hebrææ linguæ nos totos damus nihilque aliis reſervamus. Cum revera etiamſi illæ ſine hac poſſunt, hæc tamen ſine illis ediſci nequit. Simile autem huic quod Pharaoh Rex Ægypti Joſepho, eſt nomen illud quod Chriſtus Rex Regum Petro impoſuit; ut aliqui enim in illo, ſic alii in hoc exponendo miſere haſſucinati ſunt. Joh. 1. 42. σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς ὃ ἑρμηνεύεται ὁ πέτρος *Tu vocaberis Cephas quod interpretatur Petrus.* Scires unde vocabulum

bulum illud Κηφᾶς originem ſuam duxit? Conſulas Cardinalem Betronium & invenies eum cum Optato Melevitano aliiſque ejuſdem farinæ miſeris linguarum inſciis ex lingua Græca derivantem. כֵּיפָא (inquit) dicitur *ἀπὸ τῆς κεφαλῆς a capite*, atque hinc ingens producit myſterium, imo & ſimul ingens ignorantiæ ſpecimen. *Petrus* (inquit) *eſt* כֵּיפָא i. e. *ἡ κεφαλὴ, quia totius Eccleſiæ Catholicæ caput & fundamentum eſt, qui ſuam etiam vim Pontificibus Romanis continua ſucceſſione communicavit.*

Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?

Profecto ſi vel minimam linguæ Syriacæ imbibiſſet cognitionem, nec aliis tantum riſum nec ſibi tantum deriſum moviſſet. Quid enim aliud eſt כֵּיפָא in lingua Syriaca, quam Servator noſter locutus eſt, quam πέτρος ſeu πέτρα, quæ interpretatio & in ipſo textu innuitur. Atque hinc eſt quod Syrus non interpretatur, ſed tantum dicit, ܐܢܬ ܬܬܩܪܐ ܟܐܦܐ *Tu vocaberis Petra.* Eſt vocabulum illis ſatis notum, ideoque nec interpretatione indiget. Ut autem Syriaca ſic & Chaldaica lingua multum confert ad hujuſmodi vocabulorum explicationem. Gen. 30. 14. *Et, reperit* דּוּדָאִים. Multum inter ſe diſcrepant interprètes de genuina vocabuli hujuſce ſignificatione, nec aliunde peti poteſt quam ex Chaldaica paraphraſi Jonathanis & Onkelos, qui verbum illud alio Rabbinis ſatis noto reddunt, verbo viz. יַבְרוּחִין (quam vocem etiam & Syrus retinent) *mandragoræ.* Sic etiam & dantur quædam in Novo Fœdere quæ non niſi ex Hebræorum libris præſertim Chaldaica Paraphraſi intelligantur, ut 2 Tim. 3. 8. hic Jannes & Jambres dicuntur Moſi reſtitiſſe. Quinam hi Jannes & Jambres fuerunt fruſtra quæritur niſi in Paraphraſte Jonathane in Exod. 3. 15. & 7. 2. quibus locis dicitur illos fuiſſe principes Magorum. At nec linguæ

Arabicæ

Arabicæ ſuum in hac re deſideratur commodum, ut Ex. 12. 9. *non comedatis ex* illo נָא. Quid hoc vocabulo indigitetur, ſine lingua Arabica cognoſci nequit. Alibi ſane in textu ſignificat *nunc* vel *obſecro*, quæ tamen ſignificatio huic loco non omnino quadrat. Arabicis autem hoc dubium ſtatim reſolvitur, quibus نيا ſignificat *crudus fuit*; quod etiam vocabulum in Arabica tranſlatione retinetur, *Ne comedat quicquam ex eo* نيا *crudum*. Sic nomen Dei אֱלֹהִים genuinam ſuam ſignificationem e lingua Arabica tantum petit, qua الٰه eſt *religioſe colere, adorare*. Job 41. 9. occurrit vocabulum עֲטִישָׁה quod e lingua Arabica ſolum lucem accipit, qua عطس eſt *ſternutare*. Hic autem liber Jobi (quem Arabum Theologam nominat Bibliander) perplurimis hujuſmodi ſcatet Arabiſmis, ut quidem & tota Scriptura. Unde illud Kimchi in præf. ad lib. Rad. citante Reverendo VValtono) *Apud magiſtros docetur quod linguam didicerunt ex lingua*, quod explicat de Hebraicarum quarundam vocum ex Arabiſmo intelligentia, ut Pſal. 55. 23. *Projice* יהבך, *neſciebant quid per* יהבך *ſignificaretur donec ex Arabe mercatore audiviſſent, Cape* יהבך *Onus tuum & impone camelo.* Nos omnibus linguis Orientalibus ordine ad Hebræam idem applicemus, viz. *quod lingua Hebræa ex aliis linguis diſcitur.*

Tertio, *Ad phraſium & idiotiſmorum illuſtrationem.* Hoc autem ex eodem, quo prius, fonte fluit, quod celebres

celebres nimirum veterum harum translationum præsertim Paraphrasium Chaldaicarum autores, propius ad tempora quibus lingua Hebræa vernacula viguit, vitam transigentes, varias ipsius loquendi formulas sibi a majoribus traditas atque ita in omnes posteros traductas, melius tenere & verius fideliusque explicare potuissent quam qui longiori intercapedine ab hisce temporibus separantur. Hoc autem exemplis potius quam verbis demonstretur, Hos. 2. 14. *Dicit Deus ire faciam eam desertum* וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ *et loquar ad cor ejus*. Quid per *Ad cor loqui* indigitetur nullibi nisi Paraphrasi Chaldaica Jonathanis explicatur, quæ ita παραφράζει, וּבְיַד עַבְדַי נְבִיָּיא אֲמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל לִבָּהָא *Et per servos meos Prophetas loquar consolationes ad cor ejus*. Hanc etiam expositionem & abunde confirmat Syrus Novi Testamenti Interpres, dum verbum παραμυθεῖσθαι nunc per ܒܝܐܐ *consolatus est*, nunc per ܡܠܠ ܒܠܒܐ *locutus est ad cor* exprimit, Joh. 11. 19. ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς, Syr. ܕܢܡܠܘܢ ܒܠܒܗܝܢ *ut loquerentur ad cor earum*; at ver. 31, παραμυθούμενοι αὐτὴν, Syr. ܕܡܒܝܐܝܢ ܠܗ *consolantes eam*. Sic etiam & παραμύθιον seu παραμυθία nunc reddit per ܡܡܠܠ ܒܠܒܐ *locutio ad cor*, Phil. 2. 1. Nunc autem per ܒܘܝܐܐ *consolatio*, 1 Cor. 14. 13. E quibus dilucide apparet phrasin hanc *Ad cor loqui* per totum Orientem idem valere ac *consolari*: Atque ita

ita paſſim alibi in Vetere Teſtamento accipitur, ut Gen. 50. 21. Ruth. 2. 13. Eſaiah 40. 2. & alibi. Sic Pſal. 33. 3. הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה *benefacite canendo cum jubilatione:* quid phraſis hæc *benefacere canendo* valet è verſionibus tantummodo hauriatur. Hanc autem phraſin optime illuſtrant tranſlatio Syriaca & Arabica. Syr. ܐܬܘ ܫܦܝܪ ܩܠ ܒܫܒܚܬܐ *canite decenter cum voce.* Arab. وَغَنُّوا لَهُ حَسَنًا *pſallite ei bene* cum jubilo: E quibus patet *benefacere canendo* & *bene canere* phraſes eſſe æquivalentes. 1 Sam. 28. 7. *Quærite mihi* אִשָּׁה בַּעֲלַת אוֹב *mulierem dominam pythonis.* Quid per hanc phraſin intelligitur explicat Targum. אִתְּתָא דִּידְעָא לְאַסָּקָא בֵּידִין *mulierem quæ ſciat educere pythones:* Et Syr. ܐܢܬܬܐ ܕܝܕܥܐ ܠܡܣܩ ܦܬܘܢ *mulierem quæ aſcendere faciat Pythones.* viz. Pythoniſſam. Perplures autem hujuſmodi formulas a verbo בָּעַל ortas ex hiſce verſionibus explicatas reperire eſt. Ut Gen. 49. 23. Ex. 24. 14. 2 Reg. 1. 8. Prov. 18. 9. & 22. 24. & paſſim alibi uti legenti occurrunt. Ad hæc etiam revocanda ſunt loca obſcura quæ hiſce Verſionibus illuſtrantur. ut Ex. 12. 40. *Et commoratio filiorum Iſrael qua habitaverunt in Ægypto triginta anni & quadringenti anni.* Quam miſere hic locus Interpretes vexavit cuique notum eſt, nec ſine cauſa. Certiſſime enim ex ipſa Scriptura colligitur Iſraelitas non multum ſupra ducentos annos Ægyptum incoluiſſe. Codex autem Samaritanus omnem difficultatem tollit, qui legit, *Commoratio autem filiorum Iſrael & eorum patrum qua habitaverunt in terra Chanaan & in terra Ægypti, quadragintorum ſunt & triginta annorum.*

rum. Hæc autem ſupputatio cum Sacra pagina optime convenit. Ad hunc etiam modum explicatur a Targumiſta Jonathane Ben-Uziel, &c. וְיוֹמֵי דְיִתְבוּ *Dies autem quibus habitaverunt filii Iſrael in Ægypto triginta annorum hebdomades, quarum numerus ducenti & decem anni. Numerus autem quadringentorum & triginta annorum ab eo tempore quo locutus eſt Dominus ad Abrahamum, ab ea hora qua locutus eſt cum eo decimaquinta menſis Niſan inter diviſiones uſque ad diem quo exibant ex Ægypto.*

Huc etiam accedat quod hæ Linguæ non tantum ob libros ſacræ Scripturæ in illas tranſlatos, ſed & ob alios in illis Originarie ſcriptos, multum ad phraſes illuſtrandas adeoque & ad ipſum ſenſum eruendum conferunt: frequens viz. in ſacris Scripturis rituum & cæremoniarum occurrit mentio, quæ populis Orientalibus olim in uſu erant, nec ullibi niſi ex eorum libris lucem accipiant. Unico, quod ſit inſtar omnium, inſtem exemplo, quod Pocockius olim obſervavit, & ex eo Waltonus in Prolegomenis, & Waſmuth in Paræneſi, Ezech. 21. 21. *Nam ſtetit Rex Babel ad matrem* (i. e. in principio, uti Syrus) *viæ in capite viarum duarum ad divinandam divinationem,* קָלְקַל בְּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד *terſit ſagittas, rogavit imagines, reſpexit in jecore.* Superſtitioſus hic per ſagittas divinandi ritus ex Arabum libris, quibus olim frequens in uſu fuit, optime explicatur. Obſervavit enim prædictus D. Pocockius in ſpec. hiſt. Arabicæ quod cum negotium aliquod habuerint magni momenti peragendum, ſagittas quaſdam conſulebant, quas tres vaſculo incluſas habuerunt, quarum uni inſcriptum erat أمرني ربي *juſſit me Dominus*; ſecundæ نهاني ربي *prohibuit me Dominus*, Tertiæ

tia autem nulla nota inſignita erat, cum aliquam ideo harum extraxerint, Si illa, quæ juberet, occurrit, tanquam monente Deo pergerent; ſi illa quæ prohiberet, deſiſterent; ſi illa quæ nihil habuit inſcriptum, hanc repoſuerunt, donec alia prodiret quæ vel vetaret vel juberet. E quibus loci allegati ſenſus dilucidiſſimus apparet.

Non eſt autem ut pluribus exemplis in proferendis ulteriores moras agitemus. E dictis enim, modo libero animo volutatis, perſpicue ſatis liquet quantum Linguæ prædictæ Orientales ad Linguam Hebraicam exacte ediſcendam & ad textum Hebraicum perfecte intelligendum conferunt. Nec eſt ut quis Divina harum Linguarum ſtudia ſuperflua opinetur, eo quod omnes linguas ignotas & quicquid in iis continetur, in notas habemus tranſlatas. Non ſane me latet dari mirum quoddam & prodigioſum hominum genus qui omnia dilectæ adeo oſcitantiæ & ignorantiæ quæritantes ſubterfugia, hanc quam in Hebraicam etiam in alias Linguas Orientales conjiciunt tragulam. Eo viz. quod quaſcunque ipſius textus habemus Verſiones, eaſdem & in Latinam habemus verſas, hinc ſtatim colligunt quicquid commodi ex antiquis hiſce textus verſionibus hauriatur, idem & ex earum Verſionibus exugatur. Hoc ſane ſpiculum non ex judicii ſed ignaviæ pharetra depromptum videtur. Cum hæc autem ſagitta eadem eſt cum illa quæ in Linguæ Hebraicæ latera vibrata fuerit, iiſdem mediis quibus ab illa etiam & ab aliis linguis reflectatur. Atque inſuper tenendum eſt Verſionum verſiones ſæpenumero claudicare, quæ nunquam verborum emphaſin, aliquando nec ipſum ſenſum exprimunt. Et deinde præcipuus Verſionum uſus a cognata illarum ad Originariam vicinitate dependet, quæ tamen in verſionibus minime apparet. Adeo ut ipſe profecto ſemper reputavi Verſionum verſiones ſolas conſulere, idem eſſe ac littus arare, aut in ipſo aere

piſcari; e quibus viz. fructus aliquid aut commodi nunquam eliciatur, nec quicquid per laborem præter laborem metatur. At præterea, quid eſt quod miſeros hoſce, ignaviæ vernas a tam ſacro ſtudio deterret? procul dubio nihil aliud quam difficultatis ſuſpicio. Gravi nimirum formidine anguntur multum laboris exhauriendum, multos dies ſolis Muſis conſecrandos, nocteſque multas vigiles tranſigendas, priuſquam vel mediocris Linguarum cognitio attingatur. Non autem eſt ut hac in re mens metu concidat, vel pavore vel minimo concutiatur. Mira enim harum Linguarum facilitas omnibus in iis vel mediocriter verſatis bene perſpecta fuerit: Poſt acquiſitam enim Linguam Hebraicam, quæ, ut in ſe eſt, ſic & ab omnibus omnium facillima exiſtimatur, quiſpiam in intimos cujuſlibet aliarum receſſus, pauculas ſolummodo indies impendens horulas menſtruo aut ad ſummum bimeſtri ſpatio, idque proprio Marte penetret. Nec hæc ab aliorum tantum ſententia ſed & a propria experientia prolata. Cum primo enim ſacra hæc ſtudia aggreſſus ſum (abſit invidia dicto) neminem habui qui errantem corrigeret, dubitantem reſolveret, aut recte perſpicientem confirmaret: Nihilominus omnis noſtra, qualis qualis eſt, Linguarum cognitio, non multos annos, imo quidem nec multos menſes ſerio illis deditos, ab aliis ſtudiis diripiebat. Imo quidem quod ad Linguam Syriacam ſpectat, nondum bimeſtre ſpatium in illa tranſegeram cum tot obſervata digna inter legendum collexiſſem, ut de emendandis & corrigendis veterum Grammaticis, imo & ſtatim de nova compingenda cogitatio ſubit. Non hæc ad genium noſtrum oſtentandam, ſed ad gloriam Dei cœleſtis mei Patris celebrandam, ad miram Linguarum facilitatem demonſtrandam, & ad alios in ſtudia hæc adeo utilia pariter & facilia animandos, excitandos, erigendos.

Ac præter ea quæcunque hactenus dicta quæ omnes

Linguas

Linguas Orientales nobis commendent, datur & aliud quod Linguam Syriacam præ aliis celebrem illuſtremque reddit; quod, hæc viz. ipſius Chriſti Servatoris noſtri vernacula fuerit, Divino ipſius ore conſecrata. Hoc autem a Judæorum hiſtoria clariſſime demonſtretur. Judæi enim poſt 70 annorum captivitatem propriam Linguam, ob tam longam cum Chaldæis conſuetudinem, oblivione contriverant, adeo ut Babylone Judæam tandem reduces, novam linguam iſti loco antea prorſus ignotam, Chaldaicam viz. ſeu Syriacam ſecum duxerunt. Cum hæc ideo Lingua in Hebraicæ locum Vulgaris & Materna ſucceſſerit, & jam apud Judæos Vernacula floruerit, Chriſtus æternus Dei Filius e cœlo deſcendit, utero concipitur, & tandem in vitam naturalem emergit, adeoque & hanc Linguam a fœlicibus Virginalis matris uberibus mul cum lacte ſuxit, & ut ipſe ad provectiorem adoleverit ætatem, ore ſuo ſanctiſſimo hanc ipſam magis magiſque ſanctificare dignatus eſt. Et deinde quid aliud ſibi vellent tot Syrorum vocabula per totum Novum Fœdus diſperſa? Quid quod Evangeliſtæ cum non tantum ſenſum, ſed & ipſa verba quæ Chriſtus locutus eſt, exprimerent, Syrorum vocabula retinent? Hujuſmodi autem Syrorum vocabula paſſim occurrunt, ut Ῥακὰ ريقا Raca. Mat. 5. 22. μαμωνᾶ ממונא *momuno, Mammona.* Mat. 6. 24. Βαρ' Ἰωνᾶ יונה בר *Filius columbæ.* Mat. 16. 17. ζαβαχθάνι, שבקתני *deſeruiſti me.* Mat. 27. 46. Βοανεργὲς רגשי בני *Filii tonitrui.* Marc. 3. 17. ταλιθὰ κοῦμι טלי קום

ܛܠܝܬܐ *puella surge.* Mar. 6. 41. Κορβᾶν ܩܘܪܒܢܐ

Marc. 7. 11. Γολγοθᾶ (in textu dicitur, εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον ὃς λέγεται Ἑβρϊστὶ Γολγοθᾶ. illud autem Ἑβρϊστὶ non ita intelligendum est ac si verbum esset pure Hebraicum, sed per Linguam Hebraicam in Novo Testamento intelligitur Lingua Syriaca Judæis sive Hebræis tunc temporis vernacula) Hoc autem Syriace est ܓܘܠܓܘܠܬܐ *cranium capitis.* Johan. 19. 17. ἐφφαθὰ ܐܬܦܬܚ *adaperitor*, Syrus hoc vocabulum non interpretatur quia omnibus hanc Linguam callentibus satis notum est, Marc. 7. 34. Ἀββᾶ ܐܒܐ ὁ πατὴρ, Marc. 14. 36. Κηφᾶς ܟܐܦܐ ὁ Πέτρος, Joh. 1. 42. Ἀκελδαμὰ ܚܩܠ ܕܕܡܐ *Ager sanguinis.* Act. 1. 19. ubi observandum quod dicitur, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ (seu ut Syrus, *Lingua regionis*) Ἀκελδαμὰ, ex hisce enim verbis Linguam hanc Syriacam tunc temporis τὴν ἰδίαν διάλεκτον, proprium eorum idioma fuisse aperte constat. Μαραναθὰ ܡܪܢ ܐܬܐ *Dominus noster venit.* 1 Cor. 16. 22. Quis in hisce & hujusmodi vocabulis Servatoris nostri vernaculam non legat? At nec vocabula tantum Syriaca sed & ipsi Syriacismi passim occurrunt: multa proferrentur exempla ad hoc demonstrandum, viz. fontem Græcum non pure fluere sed Syriacismis mixtum: unicum seligam, Luc. 14. 18. *Et cœperunt* ἀπὸ μιᾶς *excusare omnes.* Non est ut tam acriter hic contendamus pro interpositione βου-

λῆς

λῆς aut γνώμης aut φωνῆς· ἀπὸ μιᾶς enim est purus putus Syriacismus, Syris enim ܡܢ ܚܕܐ seu ܡܚܕܐ verbatim ἀπὸ μιᾶς, est idem ac ἐξαυτῆς, παραχρῆμα, *statim*, *continuo*. subintellecto viz. ܫܥܬܐ *hora*.

Perplura hujusmodi se legenti obviam eunt. Unde autem hoc nisi quod sancti viri Syriace conceperunt quæ Græce scripserunt, & linguæ vernaculæ emphasin peregrinis vocibus indiderunt? Hic autem obiter observandum est triplicem fuisse Linguæ Syriacæ seu Chaldaicæ dialectum. 1 Babylonicam omnium purissimam quam edocti sunt Daniel & Ezras, quique capita quædam in suis libris hoc stylo exarata reliquerunt. 2 Antiochenam, in qua scriptæ sunt versiones illæ quas jam habemus, atque hæc κατ' ἐξοχὴν Syriacæ nomen jam obtinuit. 3. Targumicam, Judaicam, seu Chaldæo-Hierosolymitanam (ita ab urbe regionis metropoli dictam) quæ Judæis Babylone reducibus in usu fuit. Neutra priorum sed hæc tertia Christo & Apostolis ut & omnibus Judæis vernacula fuerit. At hujus dialecti & variæ erant dialecti: Hierosolymitana enim & Galilæana adeo inter se discrepabant, ut ex Petri sermone colligebatur ipsum fuisse Galilæum: magis enim rusticus, incomptus, rudis, & agrestis erat sermo Galilæus, uti Buxtorfius observavit: non secus ac aliquæ partes Angliæ agrestiori sermone quam aliæ usæ sunt. Hinc autem fit ut translatio Syriaca non semper exprimat ea vocabula Syriaca quæ a Christo in Novo Test. prolata inveniuntur, quia diversa viz. dialecto ab illa quam Christus locutus est conscripta fuit. Quid autem pluribus? Hac lingua δοξολογία Anglicana modulata (utpote pastoribus intellecta: hac promissio Spiritus & vitæ æternæ facta: hac omnes Christi conciones prædicati: hac Sacramenta instituta: hac verba Servatoris nostri de cruce prolata: Verbo, hæc

hæc ipſi Chriſto vernacula. Quis non ediſceret?

Dum in Divina autem hæc linguarum ſtudia inſtanter adeo impellerem, non eſt quaſi quiſpiam neglectis aliis ſe totum hiſce daret : Hoc ſane eſſet fundamentum jacere ſed nihil ſuperſtruere; ſeu nauci frangere ſed nucem non deguſtare : Sed tantum ut ab his ducamus initium, atque ita ad Theologiam aut Philoſophiam, quo viz. genius trahit, progrediamur. Et quidem cum Linguarum periti ſemel evaſimus, quænam ſtudia futura ſunt difficilia? Quot libros Phyſicos, Metaphyſicos, Medicos, Mathematicos, aliarumque artium & ſcientiarum eruditos, hiſce linguis exaratos adeoque & aliis ignotos, nos evolvamus? Sed quid moror iſtis? Harum Linguarum gnari & ſacras Scripturas legamus : legamus? imo & intelligamus : e quibus ſolis veræ ſapientiæ dulcedo, rectæ philoſophiæ & Theologiæ perfectio extrahatur. Haſce ſolas quicunque recte percipiat, veri ingenii argutiam præ ſe feret & animum Theologicum ſpirabit & vere Philoſophicum. Harum ideo ſtudio invigilemus. In vernantiſſimis hiſce Scripturarum pratis nocte dieque expatiemur : Hic amœniſſimos colligamus floſculos, Divinas intelligo Chriſti gratias, quarum fragrantia terris delectemur, & e quibus gloriæ corona cœlis contexetur, quæque etiam ſplendidiſſima gloriæ corona ipſa æternitate coronabitur.

FINIS.